

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

XXIV. évfolyam 4. szám

Közgyűjteményekben ingyenes

2021. október

Időkapszulák Budapesten

Megnyílt a budavári Királyi Palota Szent István-terme

•••• gábriel

Budapest történeti múltjának egy újabb, a Magyar Királyság középkori időszakát felidéző remekműve lett közkincs. Amíg három évvel korábban, 2018. március 15-étől a Szépművészeti Múzeum felújított gyönyörű helyisége, a Román Csarnok vált megtekinthetővé, addig az idei év fővárosi helytörténeti szenzációja a budavári Királyi Palota Szent István-termének teljes történeti hűségű újjáépítése, és augusztus 20-tól a látogatók előtti megnyitása volt.

Mindkét terem román stílusban készült, a Szent István-terem magyaros beütésekkel. Mindkét teremnek köztudatból való kivezetése a második világháború, Budapest 1944/1945-ös ostroma rombolásának, majd utána az irántuk tanúsított politikai közömbösségnek volt köszönhető. Kettőjük közül a Román Terem volt „szerencsésebb”. Monumentális méretű csarnoka „csupán” megrongálódott, tetelének befedését követően rekonstrukciója helyett – de az átépítést elkerülve – hét évtizeden át raktárként szolgált. Ezáltal restaurálása megoldható lett. A budavári Szent István-terem Budapest ostroma után teljesen kiégve, elpusztult belső berendezéssel volt látható. Az ötvenes években a történelmi dísztermet teljesen felszámolták, átalakították, helyén irodákat és tároló helyiségeket hoztak létre. Itt később két iroda és a Budapesti Történeti Múzeum Metszeta működött, melyben kisebb időszaki tárlatokat rendeztek.

Egykor és ismét a korábbi udvari átjáró kapu, a mai Budapesti Történeti Múzeum főbejárata feletti első emeleten alakították ki a Szent István-termet. Napjainkban a Várkapitányság Nonprofit Zrt. által üzemeltetett pazar helyiséget népszerűsítő szabadtéri plakáton az alábbiakat olvashattuk az eredeti teremről: „A Szent István-terem ikonográfiai programját Pauler Gyula főlevéltáros állította össze. A falakon körbe Roskovics Ignác kartonjai alapján a Zsolnay gyárban kivitelezett, zománcfestéses képeken az Árpád-ház tíz tagja jelent meg. Az ajtók fölötti képek egy-egy történeti jelenetet ábrázoltak: Szent István és Gellért a kereszténységet hirdeti, valamint István megkoronázása és az államalapítás volt látható. Az északi hosszoldal közepén egy pirogránit kandalló kapott helyet, amelyet ugyancsak a Zsolnay gyárban kiviteleztek. Ennek párkányára helyezték a Stróbl Alajos ál-

összeállították. Elsőként az uralkodó *Ferenc József* 1900 februárjában *Thék Endre* ferencvárosi, a mai Thék Endre utcai bútorgyárában tekinthette meg. Másodjára az 1900-as párizsi világkiállítás magyar pavilonjában állították össze, a zsűri nagydíját kiérdemelve. Végül helyére 1902 februárjában került, a buda-

tal mintázott Szent István mellszobrot. A kandallótól jobbra és balra egy-egy neoromán szalon-garnitúrát helyeztek el, amelyet a Thék Endre és a Gelb M. és fia cég kivitelezett.”

Az előző századforduló magyar iparművészeti remekművét korábban három helyszínen is

Fotó: szenistvanterem.hu

Felül a budavári Királyi Palota Szent István-terme 1903 előtti képeslapon, alul az újjáépített Szent István-terem

vári Királyi Palotába, annak egyik legjelentősebb belső terévé válva. Nem véletlenül, mivel belső berendezésén Thék Endre és sok más mellett *Jungfer Gyula*, *Strobl Alajos*, *Zsolnay Vilmos* is dolgozott.

Évtizedes kutatásával *Rostás Péter* művészettörténész tárta fel a terem történetét, aki a Szent István-terem enteriőrjével foglalkozott, és a terem újraalkotását is szorgalmazta. Az újjáépítés építészeti rajzai *Angyal Tibor* többéves munkája révén születtek meg, korhű rekonstrukciója a Nemzeti Hauszmann Program keretében valósult meg. Interaktív tárlat a helyszínen, kifelé menet az ajándékboltban a terem történetét bemutató, megvásárolható könyv (*Szent István-terem – Találkozás a történelemmel*) tájékoztatja a budavári újjászületett időkapszula története iránt érdeklődőket. Lásd még részletesebben a szenistvanterem.hu weblapon.

3 „A származás kötelez”

••• Szöllősy Marianne (gyűjteményvezető)

4 Utazó cirkuszváros Újpesten

••• Lőrincz Róbert (könyvtárigazgató)

5 Mátyásföld szerelmese

••• Széman Richárd (gyűjteménykezelő)

7 Indóház Pesten

••• Gábrriel Tibor (történész)

8 Civil összefogás eredménye

••• Iványi János (építész)

9 Áruház Budapest főutcáján

••• Vízzy László (nyugalmazott műemlékfelügyelő)

10 Műteremház a Józsefvárosban

••• Martsa Piroška (műteremvezető)

13 Elmúló dolgok emlékezete

••• Millisits Máté (művészettörténész)

16 Díszkutat a Terézvárosban

••• Róbert Péter (egyetemi docens)

17 Három évtizedes hagyomány

••• Hirmann László (iskolaigazgató)

18 Könyvszemle

20 Emlékmúzeum és oktatóközpont

••• Szilágyi Petra (művelődésszervező)

Miért nézzem meg a www.bpht.hu-t?

Mert a fővárosi Helytörténeti Portálon találok meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- a Kapcsolódó oldalak menüpontjában a legrövidebb utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát;
- az Archívumban a Budapesti História 131 előadásának szerkesztett változatait.

Csak ezekért!

Támogassa előfizetésével a Honismeret folyóiratot!

A Honismereti Szövetség évente hatszor megjelenő, közel fél évszázados folyóiratának célja a Kárpát-medence értékeinek, történeti múltjának megőrzése, ápolása és bemutatása. Belföldre előfizetési díja kedvezményesen **3000 Ft/év**.

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.

Megrendelhető az ország
bármely postáján,
a hírlapot kézbesítőknél,
a [www.posta.hu WEBSHOP](https://eshop.posta.hu/WEBSHOP)-ban
(<https://eshop.posta.hu/storefront/>),
e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu
telefonon a +36-1-767-8262 számon,
levélben az Magyar Posta Zrt.
1900 Budapest címén is.

Alapította a Budapesti Honismereti Társaság
és a Budapesti Történeti Múzeum
Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság
Felelős kiadó: Breinich Gábor
1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652
E-mail: info@bpht.hu
Internet: www.bpht.hu
Felelős szerkesztő: Gábrriel Tibor
Szerkesztőbizottság: Breinich Gábor, dr. Buda Attila,
dr. Róbert Péter, dr. Sándor Tibor, dr. Sipos András

Belföldi előfizetési díja 880 Ft/év. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Postacím: 1900 Budapest. Előfizetésben megrendelhető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, [www.posta.hu WEBSHOP](http://www.posta.hu)-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), e-mailen a hirlapelofizetes@posta.hu címen, telefonon a 06-1-767-8262 számon, levélben a MP Zrt. 1900 Budapest címen. Külföldre és külföldön előfizethető a Magyar Posta Zrt.-nél: [www.posta.hu WEBSHOP](http://www.posta.hu)-ban (<https://eshop.posta.hu/storefront/>), postán: 1900 Budapest, telefonon: 06-1-767-8262 és e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu. A Budapesti Történeti Múzeumban, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi és fiókkönyvtáraiban, a kerületek helytörténeti gyűjteményeiben, múzeumaiban és a Budapesti História előadójestjein ingyenesen is terjesztett. Lapunk Budapest Főváros IV. kerület, Újpest Önkormányzata, VI. kerület, Terézváros Önkormányzata, VIII. kerület, Józsefváros Önkormányzata, XVI. kerület, Kertváros Önkormányzata és a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával készült.

Nyomda: PrintWorks Nyomda Kft. • Print: ISSN 1418-4273, Online: ISSN 2732-1681

„A származás kötelez”

Károlyi évfordulók ünnepe Újpesten

••• Szöllősy Marianne

Újpest léte és fejlődése máig szorosan kapcsolódik a főtí Károlyi családhoz. Idén több jelentős tagjához kapcsolódó évfordulóra emlékezünk. Településünk alapítója, *Károlyi István* halálának 140., fia *Károlyi Sándor* születésének 190. és unokája *Károlyi László* elhunytának 85. évfordulója alkalmából tisztelgünk emléküek előtt, nem megfélekedve ma élő utódjuk, *Károlyi László* 90. születésnapjáról sem. Az Újpesti Városnapok egyik programjaként tablósorozatot jelenítettünk meg e felvilágosult gondolkodású arisztokraták társadalom- és gazdaságfejlesztő érdemeiről, első sorban kiemelve az újpesti vonatkozásokat.

Nagykárolyi Károlyi István (Bécs, 1811 - Fót, 1881), városunk alapítója, a reformkori eszmék híve, 1828-ban vette át a főtí uradalom vezetését. Nyugati mintára holland rendszerű tehenészet kialakításával rendezte be majorságát, káposztásmegyeri birtokán is. Az általa 1840-ben szerkesztett haszonbérleti szerződés hozott létre Káposztásmegyerpusztán egy iparos kisközséget. A főtí uradalomhoz tartozó település viszonylagos önállóságot élvezett. A betelepülők közül sokan, maga a földbirtokos hívására helyezték át lakóhelyüket és tevékenységüket ide. (1848-ban a Pest... megyei nemzetőrség parancsnoka. A hazai arisztokraták közül egyedül, saját költségén felállította XVI. Károlyi Huszárezredet – a bukás után bebörtönzik, melyből hatalmas váltságdíj fizetése után szabadulhatott ki – a szerk.)

Gróf Károlyi László, a gazdálkodó

István gróf az 1850-es évektől aktív közéleti tevékenységet folytatott. Pest vármegye főispánja, belső titkos tanácsos, a Szent István Társulat elnöke, a Magyar Tudományos Akadémia egyik alapítója volt. Életművét, fiai Ede és Sándor vitték tovább.

Károlyi Sándor (Pest, 1831 - Menton, 1906) közgazdasági végzettségű, a polgári értékeket szem előtt tartó, szociális érzékenységű politikus volt. Az országos jelentőségű szövetségi mozgalom, a Hangya Szövetség megalkotója. Gazdaságélénkítő céllal szűkebb pátriájában a Pestmegyei Hitelszövetség és Pestmegyei Gazdasági Egyesület munkájában is vezetői feladatokat vállalt. 1863-ban kezdeményezte és anyagilag támogatta a társasközlekedés kialakítását, melynek nyomán az első lövönat Újpest és a pesti Széna piac (ma

Fótk: Neogrady László Helytörténeti Gyűjtemény

Gróf Károlyi Sándor, a politikus

Kálvin tér) között közlekedett, majd ezt követte a közel két évtizeden át meglévő Újpest-Rákospatolai vonal is.

„Én akarok maradandót tenni az emberiségért, én Újpestnek egy kórházat építék.”- nyilatkozta. A ma is működő Károlyi Sándor Kórházat 1895-ben nyitották meg 60 ágygal. Feleségével, *Kornis Clarisse* grófnővel 1870-ben alapították meg az Első Magyarországi Gyermekekmenhely Egyesületet. Az egyesület számára telket adományoztak és saját költségén *Ybl Miklós* által tervezett épületet (Clarisseum) emeltek. Bentlakásos képzés keretében először kertész tanfolyamot, majd leánynevelő intézetet tartottak itt fenn. Az intézmény a Károlyi család 36 éves vezetése alatt 11 000 árva gyereket gondozott és közel hárommillió koronát gyűjtött és fordított a hasznos célra.

Károlyi Lászlót (Pest, 1859 - Budapest, 1936) édesapja korai halála után, nagybátyja, Sándor gróf nevelte fel. Tevékenységét elődei szellemében folytatta. A politikai élettől visszavonult, elsősorban birtokán gazdálkodott. „Céltudatos előrelátással vette ki részét az újpesti gyáripar fejlesztéséből, amikor megalapította a Káposztásmegyeri Mészhomokteglagyárat, az üvegyárat, s legutóbb az uradalmi szikvízüzemet. Megyeri tejgazdaságát az ország egyik legnevesebb minta tejgazdaságává fejlesztette.” – írta róla a *Független Újság* 1936-ban. Újpesten 1911–1912 között a Károlyi Kórházat új pavilonnal bővítette, melyet édesanyja után Clarisse pavilonnak nevezett el. A 203 férőhelyre bővített intézményt jelentősen modernizálta, korszerű műtővel, EKG laboratóriummal szerelte fel.

Feleségével együtt az újpesti szociálpolitikai törekvések patronálója volt. Istvánellenként levő majorépületét idősothonná alakította, mellé templomot emelt, mely 1905-ben nyílt meg Stephaneum néven. Telket adományozott az egészségügyi felvilágosító munkát végző Főiskolai Szociális Telep létesítésére, építését anyagilag is támogatta. A fiatalok szakképzését segítette a Katolikus Legényegylet keretében működő, vidéki fiatalok számára létrehozott tanonc-internátus építéséhez nyújtott jelentős anyagi eszközökkel.

Az idén 90. születésnapját ünneplő unoka, László gróf elődei eszmeiségét követve ma sem feledkezik meg Újpestről. Feleségével együtt lehetőségeikhez mérten több oktatási intézmény alapítványát támogatják.

Gróf Károlyi István, az alapító

Gróf Károlyi István, az alapító

Gróf Károlyi László, az üzletember (2010 – jótékonsági bál)

Utazó cirkuszváros Újpesten

A német Krone előadásai

•••• Lőrincz Róbert

Az újpesti Megyeri temető alkalmazottai 1943. október 6-án arra lettek figyelmesek, hogy az egyik sír fedlapját elmozdították, és a hantot felásták. A rendőrségi nyomozás megállapította, hogy az elkövetők minden bizonnyal a megbontott sír mellett tizenhárom évvel azelőtt eltemetett muzulmán légtornász, *Husszejn Hadzsi* koporsóját – a benne található ékszerekkel – keresték, de az esti sötétségben összekeverték a sírokat. Hogy hogyan került egy mohamedán artista 1930-ban Újpestre?

Fotó: Igaz Szó, 1930. 06. 22. Képes Melléklet

Az újpesti Pamutgyár mögött 12 ezer embert befogadó sátor épült

Nagy szalagcímeiben kürtölték szét a szenzációt az 1930. június elején megjelenő lapok: Magyarországra érkezik a világ egyik legnagyobb cirkuszvállalata, a német Krone. Miután Budapest a szükséges 100 ezer négyzetméternyi helyet nem tudta biztosítani, így a főváros északi szomszédságában, az újpesti Pamutgyár mögött jelölték ki azt a hatalmas területet, ahol az „utazó cirkuszváros” – a 12 ezer embert befogadó monumentális sátrával – felépülhetett. Az 1900-as évek elején Berlinben alapított Krone mérete és létszáma valóban minden képzeletet felülmúlt. A cirkusz négy különvonattal, összesen 200 vasúti vagonban érkezett, 1200 artistát és

egyéb személyzetet, 850 állatot, továbbá 285 kocsi, gépet és autót hozva magával. Saját tűzoltósággal, mentőszolgálattal, valamint hat kilométernyi vezetékkel működtetett vilamos „erőművel” is rendelkezett.

A Krone különvonatai június 14-én gördültek be az újpesti pályaudvarra, melynek környékén – izgatott csoportokba verődve – százak gyűltek össze. Dübörgő, lánctalpas traktorok vonszolták a cirkuszkocsik végtelen tömegét a Pamutgyár melletti térségbe, melyet a Krone két kilométernyi kerítésével vettek körül. A roppant cirkuszváros még aznap kinőtt a pusztaságból, és másnap este már tizenkétezer villanyegő fényével várta az első előadásra érkezőket. Az újpestiek eközben nemcsak az oroszlánok, tigrisek és elefántok után csavargathatták a fejüket az utcákon, hanem ahogy az *Esti*

Kurír riportere írta, „a rengeteg egzotikus ruhájú idegen embert is megcsodálhatták, akik már ott nyüzsögtek a boltokban és a járdák közvetén, török fezes, bugyogókba öltözött férfiak és nők, félmeztelen marcona oroszlánszelídítők.”

A Krone 16 napig tartózkodott Újpesten, ezalatt 96 ezren nézték végig az előadásokat, és tízezeren látogatták meg a cirkusz állatkertjét. Délutánonként valóságos autókavának araszoltak Budapestről, és zsúfolt villamosok százai szállították az érdeklődőket. Az utolsó előadást *Horthy Miklós* is megtekintette. A kormányzót és családját *Semsey Aladár* újpesti polgármester és *Karl Krone* igazgató köszöntötte.

A nagy érdeklődés ellenére a néhány százezer pengős várt haszon helyett 180 ezer pengő veszteség érte a tulajdonos Krone házaspárt. Hogy

miért? Arra maga az igazgató adta meg a választ: „Tévedtem. A magyar viszonyokhoz képest túlságosan nagyok az én költsége-

Újpest óriási szenzációja: épül a Krone-cirkusz

Újpestnek óriási szenzációja volt ma délután: megérkezett a Krone-cirkusz. Az emberek szárai verődtek izgatott csoportokba a pályaudvar közelében álló óriási tömeg azelőtt, amelyen az eddig valaha nem látott nagyméretű cirkusz állott fel sátorfáját. Dübörgő traktorok vonszolták a cirkuszkocsik végtelen tömegét a Pamutgyár melletti térségbe, melyet a Krone két kilométernyi kerítésével vettek körül. A roppant cirkuszváros még aznap kinőtt a pusztaságból, és másnap este már tizenkétezer villanyegő fényével várta az első előadásra érkezőket. Az újpestiek eközben nemcsak az oroszlánok, tigrisek és elefántok után csavargathatták a fejüket az utcákon, hanem ahogy az *Esti*

Fotó: Esti Kurír 1930. 06. 15.

1930. június közepén már szenzáció volt a híre is

im.” Újpest viszont jelentős bevételre tett szert a két hét alatt. A városnak és a gróf Károlyi birtok vagyonkezelőségének adók és helypénz formájában a cirkusz közel 40 ezer pengőt fizetett ki. Az újpesti bankok is csúcsgorogalmat és kiemelkedő nyereséget produkáltak a svájci frank és német márka tömeges beváltása révén. A helyi kereskedők sem panaszkodhattak a haszonra, hisz az üzletekben csak úgy hemzsegett a cirkuszhoz tartozó rengeteg japán, kínai, hindu, néger, arab és orosz vásárló.

Viszont nem csak anyagiakban, hanem mint a bevezetőben már említettük, emberéletben is veszteséget szenvedett a Krone-cirkusz. A marokkói ugrócsoporthoz tartozó legügyesebb tagja, az egyedülként tripla szaltóra képes *Husszejn Hadzsi* hunyt el tüdőgyulladásban. Június 23-án hatalmas tömeg – fehér burnuszba öltözött muzul-

Fotó: Újpesti Napló, 1930. 06. 21.

Újságcikk a cirkusz előadásairól

mán artisták és szinte a teljes személyzet, egzotikus állatok kíséretében – haladt méltóságteljesen az újpesti temető felé. A menet élén a cirkusz 120 tagú zenekara Erkel gyászindulóját játszotta. *Hadzsi* – akinek sírjára *Karl Krone* igazgató és felesége hatalmas, fehér virágokból álló koszorút helyezett el – messze hazájától, Újpesten alussza örök álmát. Síremléke sajnos mára az enyészeté lett.

Karl Krone igazgató

Fotó: Igaz Szó, 1930...

Mátyásföld szerelmese

Száz éve hunyt el Paulheim József

••• Széman Richárd

Harmadik gyerekként és első fiúként született Szigetújfalun, 1848. március 10-én *Paulheim József*. Iskoláiról nincs információnk, de az Építő Ipar 1878-tól megjelenő számaiban már építőmesterként sorolták fel a munkáit. Főleg Budapest VII. kerületében dolgozott, egy- és többemeletes lakóházakat épített. Fővárosi tevékenységéért *Ferenc József* 1897-ben kitüntette. (A *Ferenc József*-rend lovagkeresztjével mint

Józsefet: „(...) Paulheim bácsinak szerelme Mátyásföld. Nézzétek, hogy dédelgeti, cziczomázza: mint a szerelmes ifjú a kedvesét. Előbb szép ruhát varrat neki – a kertész-

Paulheim József

nél; majd ékszerekről gondoskodik, hogy társaságba járhasson az édes: előbb egy szép melltűvel ékesíti keblét a mátyás szoborban, ma meg éppen egy ragyogó diadémot tűzött a homlokára, önkezüleg fölépítvén a díszes csarnokot, ahol ma hosszú sorát a fényes és mégis jókedvű vigalmaknak kezdték meg, a kedves látogatóink a legközelebb elektrizálóvicinális környékéről. De ez még semmi! Most jönnek a házi szükségletek: Iskola, fürdő, posta, telefon, stb.” Verő szavai nem csak írói

szírozta. (Így az rekordgyorsasággal elkészülhetett.)

A Nagyszálló, az iskola, a fürdő, a templom, már ez is elég lett volna egy település arculatának kialakulásához, de Paulheim József ezen túl villákat is tervezett, épített Mátyásföldön. Népes családjának, testvéreinek, négy lányának, vejeinek, és természetesen értékesítésre is.

Érdeemes röviden áttekinteni a Paulheim család mátyásföldi ágait:

Paulheim István (1860. december 17., Szigetújfalu – 1919. november 30., Budapest) építőmester, mátyásföldi nyaralótulajdonos. Felesége *Kovács Bartolffy Adél*, annak testvére: *Bartolffy János* ács nagyiparos, mátyásföldi nyaralótulajdonos. Paulheim István vejével *Weninger Ferenc* építésszel (1879. április 25. – 1962. április 6.) közös építészeti vállalatot vezettek Budapesten.

Paulheim Ferenc (1867. november 25., Szigetújfalu – 1937. július 14., Budapest) szintén mátyásföldi nyaralótulajdonos, építész, kormánytanácsos, Budapest főépítésze. A mátyásföldi katolikus templom kivitelezője, a rákosszentmihályi katolikus templom tervezője.

Ma, ha sétát teszünk az egykori Ómátyásföld területén, lépten nyomon felfedezhetjük az épületeken a jellegzetes Paulheim stílust néhány szépen felújított épületen. Paulheim József Mátyásföldön, 1921. február 10-én hunyt el. (Az anyakönyv bejegyzése szerint Cinkotán.)

Fotók: Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ

Mátyásföld katolikus templomának terve, Paulheim Ferenc építette

Az átépített Nagyvendéglő (Park vendéglő)

építőmestert és a székesfővárosi törvényhatósági bizottság kormányparti tagját „a közügyek terén valamint a székes-főváros fejlődése körül tett hasznos szolgálatai elismeréséül” – a szerk.)

A Mátyásföldi Nyaralótulajdonosok Egyesülete 1894. május 30-i közgyűlésén kapcsolódott be Mátyásföld közéletébe „aktív tényezőként”. Paulheim már ezen a közgyűlésen indítványozta (indítványát el is fogadták), hogy a *Beniczky Gábor* által építtetett favázas vendéglő mindkét oldalát toronyszárnnyal bővítsék.

A legelső helyi híradás 1897-ben született meg a mesterről, gyakorlatilag a közzöntésére – egyszeri, hírlap formában ki nyomtatott helyi lap volt a négyoldalas „Mátyásföldi Hírlap”. A humoros hangot megütő kiadvány megjelenését két dolog is indokolta, egyrészt a fent már említett királyi kitüntetés, másrészt a mátyásföldi Nagyvendéglő Paulheim által tervezett bővítésének elkészülte. A *Verő György* író, operett librettó-szerző saját maga szerkesztette újságban így méltatta Paulheim

A Paulheim család nyaralója

fordulatok, Paulheim a felsoroltak létrehozásában aktív szerepet vállalt, a Nyaralótulajdonosok Egyesülete tiszteletbeli elnökeként, építőtöként, villák tervezőjeként és mecénásként egyaránt. Az első elemi iskola költségeinek egyötödét is állta. Elnöke volt a Templomépítő bizottságnak, az utólagos költségvetés szerint 9000 koronával járult hozzá az építéshez, de jóval e fölött volt az általa adományozott összeg. Testvére, *Paulheim István* veje, *Weninger Ferenc* volt a tervező. A fürdőépítéshez 4000 Koronával járult hozzá, és a kiadásokat előfinan-

Villákat is tervezett és épített

Józsefvárosiakat ápol

Szeles Erika Kornélia (1941–1956)

•••• Róbert Péter

Évről-évre minden ősszel megemlékezünk az 1956-os forradalom halottairól. Többségük fiatal volt, ma is köztünk lehetnének, ha a történelmi végzet nem szól bele sorsukba. Némelyikről sokat hallottunk, másról kevesebbet. Utóbbiak közé tartozik *Szeles Erika*, aki mindössze 15 éves volt, amikor hősi halált halt a józsefvárosi harcokban egy fegyveres csoport vöröskeresztes egészségügyijeként.

Ki volt ez a fiatal leány? A XIII. kerületben született 1941. január 6-án, az anyakönyv tanúsága szerint *Blumenfeld Noémi* és *Szeles Sándor* gyermekeként. Jogfosztó rendelkezések, üldöztetés rontották a kis család helyzetét, édesapja munkaszolgálatra vonult be, majd koncentrációs táborban pusztult el. Édesanyja egyedül nevelte lányát, aki tehetsége és érdeklődése ellenére anyagi okok miatt nem mehett középiskolába, szakácstanuló lett a Béke Szállóban.

Ekkor már a VIII. kerületi Bezerédi utca 11. számú ház második emeletén laktak, egy hármastársbérletben. A függőfolyosós, „gangos” régi bérház idős lakói ma is emlékeznek a csinos, értelmes kislányra és édesanyjára, aki amerikai csomagokból egészítette ki szűkös gépirónói fizetését. Erika nagybátyja, *Bondi Endre* ismert volt pesti értelmiségi körökben. A sokoldalú író, zeneszerző, karmester nagyon társaságkedvelő, vendégszerető ember volt, valóságos irodalmi szalon tartott fenn, ahová a „vadóc csitri” is eljárt, és a felnőtteket meglepő érettséggel szólaltatva hozta a vitákhoz – ahogy *Földes Tamás* az

Foto: Billed Bladet, 1956. 11. 13. / Vagn Hansen

A 15 éves Szeles Erika a nyugati újságok címlapján szerepelt

1956 sokat emlegetett hősei közé, de külföldön – az *Új Keletben* is – azért írtak róla, egy *Vagn Hansen* nevű dán újságíró is felfigyelt 56-os fényképére és elzárándokolt sírjához.

2019. november 7-én a Bezerédi utcai Deák Iskolában szép márvány emléktáblát avattak az iskola volt tanulójáról, az 1956-os Magyar Szabadságharcosok Világszövetsége kezdeményezésére. Beszédet és az iskola tanulóinak szép műsora emlékeztettek a magyar forradalom hőseire.

Szeles Erika tér

Budapest Főváros VIII. kerület Józsefvárosi Önkormányzat Képviselő-testülete 473/2021.(VII. 22.) határozatával, 12 igennel egyhangú döntést hozott: javasolta a Fővárosi Közgyűlésnek a Budapest Főváros VIII. kerület, 34630/2 helyrajzi számú közterület Szeles Erika térként való elnevezését (a Luther utca és a II. János Pál pápa tér által határolt területen – a szerk.)

A Fővárosi Közgyűlés 2021. szeptember 1-i rendkívüli ülésén hozott 1296/2021. (IX.1.) Főv. Kgy. határozatával elfogadta Józsefváros Önkormányzata felterjesztését a 34630/2 helyrajzi számú névtelen közterületnek Szeles Erika tér elnevezésére.

A Trefort-kert

Kevesen ismerik a Múzeum körüli Trefort-kert jelentőségét, pedig ennek helyén ringott a korai bölcsészettudományi, orvosi, állatorvosi és „műgyetemi” képzésünk bölcsője. Napjainkban az ELTE Bölcsészettudományi Karának otthont adó „egyetemváros” történelmi emlékhely is egyben, a Nemzeti Örökség Intézetének köszönhetően. (A fiumei úti székhelyű intézmény feladata a nemzeti emlékezet ápolása...)

A Trefort-kert névadója egy dualizmus kori neves művelődéspolitikusunk, *Trefort Ágoston* vallás és közoktatásügyi mi-

niszter volt, aki az elemi iskoláktól az egyetemekig megreformálta a magyar

oktatást és fejlesztette a művelődésügyet – emlékéit itt szobor őrzi. A Múzeum körüli kertet övező neoreneszánsz stílusú, két belső udvarú épülettömb *Steindl Imre* és *Wéber Antal* tervei alapján 1880–1883 között épült. Itt volt egykor *Eötvös Loránd* lakosztálya és dolgozószobája is. Az egyetemi nyomdának 1920-ig helyet adó romantikus épületét, a Zsolnay-kerámiával díszített a Gólyavárat *Pecz Samu* tervezte,

1898-ban. Az egyetemváros épületeinek felújítása 2009-ben fejeződött be.

Foto: elta.hu

Az egyetemvárosban a Trefort-kert

Indóház Pesten

175 éves a magyar vasút

•••• Gábrriel Tibor

Nélkülözhetetlen volt a Habsburg birodalomban vasútépítés céljából létrehozott részvénytársaságok számára a birodalmi vezetés jóváhagyó egyetértése, mivel az bírt a vasútépítések engedélyezésének jogával. Közel egy évtizedig vajúdott az ausztriai határtól a Duna „baloldali” partján, Pozsonyon, Pesten át Debrecenig építeni tervezett vasútvonal ügye. A polgári átalakulás előfeltételeinek megteremtését szorgalmazó liberális nemesi reformmozgalom programjában összekapcsolódott a kedvezőbb gazdasági-kereskedelmi körülményekért és a társadalmi reformokért vívott küzdelem.

1841-től a közlekedés-szállítás ügye is a politikai küzdelmek középpontjába került, választóvonalat húzva a birodalmi politikával azonosulók és az elsősorban hazai érdekeket képviselők közé.

Miután a' nagyméltóság magyar kir. helytartósága által megrendelt törvényes vizsgálat a' Pest és Vác közti vasútvonalon minden részben bevezetett talált, az a' vasút a' gépek' biztos használatát hivatalosan helybenhagyta, von szerencsésen az előző igazgatóságok szemmel a' t. cz. közzétételét követően: miszerint ezen vasútvonalon folyó járatok 15-én a' kő közlekedésnek át fog adni.
Ez által nem mulasztja el az igazgatóság azon t. cz. részvényes urakat, kik a' megnyitáson részt kívánnak venni, azon meggyőztetést alkotatosan meghívni: miszerint az ilyen indulási-jegyeket a' társaság hivatalában Pesten átvethetik.
A' magyar középponti vasútvonal igazgatósága.
(1846) (1. 3.)

Hirdetés a pest-váci vasútvonal megnyitásáról

Foto: Pesti Hírlap, 1846

Foto: Vasúthistoria Évkönyv, 1996

Grafika (1846) a Pesti Indóház előtt az első magyar gőzüzemű vasútvonal ünnepélyes megnyitójáról

Egyértelművé vált 1841 decemberére, hogy a birodalmi vezetés a magyarországi vasútépítéseket nemkívánatosnak tartja. Bár korábban, már 1838 januárjában engedélyt adott Georg Sina bárónak a Bécsből Győrbe majd Pozsonyba, és a Bécsből Sopronon keresztül szintén Győrbe vezető vasútvonalakra (a Duna jobb partján), de ezek elsősorban a birodalomhoz húzó nyugat-dunántúli megyék érdekeit szolgálták volna. A pénzügyi válság és az osztrák államvasúti program miatt azonban a bécs-győri vasúttársaság 1842 júliusában tartott bécsi közgyűlésén eldöntött lett, hogy lemondanak a magyarországi vasútvonalak kiépítésének tervéről. Ezáltal vált csak lehetővé a Duna baloldali partján a Magyar Középponti Vasúttársaság engedélyének királyi elfogadtatása, az udvari dekrétum 1843. augusztusi megküldése a nádornak, majd 1844 márciusában a királyi vasútépítési privilégium átadása a vasúttársaságnak.

Történelmi esemény volt 1846. július 15-én a Magyar Középponti Vasúttársaság Duna-balparti vasútvonala első szakaszá-

nak, a Pest–Vác köztinek – ez az első magyar gőzüzemű vasútvonal – József nádor és felesége általi megnyitása. Napjaink Nyugati pályaudvarának elődje, a Pesti Indóház (közbeszédben Régi Nyugati pályaudvarként ismert) előtt 175 évvel korábban az ország politikai, gazdasági, társadalmi vezetésével, kormánypártiakkal és ellenzékiekkel, József nádorral, Széchenyi Ferencel és Kossuth Lajossal egyaránt találkozhattunk volna. A saját korában is kritikával illetett indóház fogalom gyorsan kikopott a köznyelvből, és a németből fordított pályaudvar szó bizonyult életre valóbbnak. Jogosan, mivel innen nem csupán indultak, de ide érkeztek is vonatok. Ezrek és ezrek álltak a vasútállomásokon és a sínek mentén, miközben a „Pesth” és „Buda” mozdonyok által húzott vasúti szerelvény 59 perc alatt megtette az egyébként fél napig tartó Pest és Vác közötti utat.

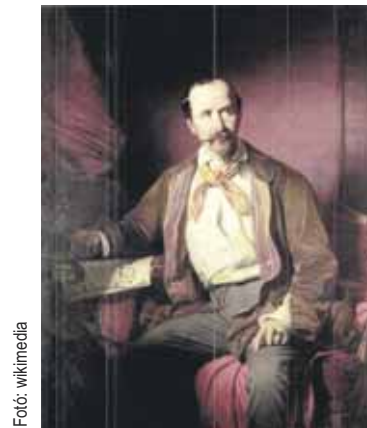

Foto: Wikimedia

Ifj. Zitterbarth Máttyás (Borsos Lajos olajfestménye, 1850)

Erről a jelentős eseményről készített grafika Pest város egykori peremterületén, a mai VI. kerület, azaz Terézváros szívében álló vasúti fejpályaudvaron az első magyar gőzüzemű vasútvonal ünnepélyes megnyitását ábrázolva őrizte meg számunkra az 1846. évi megnyitó emlékét, a Pesti Indóház és a vasúti szerelvény első képét.

A Pesti Indóház méretében megközelítette a mai Nyugati pályaudvar területét. Terveit bécsi építész, Wilhelm Paul Eduard Sprenger (1798–1854) készítette, kivitelezését ifj. Zitterbarth Máttyás (1803–1867) pesti építész irányította – utóbbi egy Ausztriából Pestre áttelepült építészdinasztia legjelentősebb tagja, a pesti klasszicista építészet mestere volt. Az épület homlokzata túlnyúlt a mai Teréz körúton, a mai Jókai utcáig húzódott, korabeli ábrázolások alapján nagyméretű, klasszicista stílusú épület lehetett. Sokáig itt működött Pest és Buda egyetlen vasútállomása, ahol a váci vonalon, majd 1847-től a szolnoki vonalon is közlekedő vonatokat fogadták. Kivitelező építészének, Zitterbarthnak mintegy félszáz épülete ismert. Többségét lebontották (Pesti Magyar Színház/régi Nemzeti Színház, pesti Lövölde...), de több még ma is áll (Vakok Intézete, Zitterbarth-ház a Bajcsy Zsilinszky út 22. számban...). Pest városának egykori pályaudvarát a Nagykörút miatti területrendezéskor bontották le, majdnem a helyére épült fel 1874 és 1877 között a mai Nyugati pályaudvar.

Erről a jelentős eseményről készített grafika Pest város egykori peremterületén, a mai VI. kerület, azaz Terézváros szívében álló vasúti fejpályaudvaron az első magyar gőzüzemű vasútvonal ünnepélyes megnyitását ábrázolva őrizte meg számunkra az 1846. évi megnyitó emlékét, a Pesti Indóház és a vasúti szerelvény első képét.

Foto: FSZEK Budapesti Képtárház

A Pesti Indóház bejárata – grafika, 1857

Civil összefogás eredménye

Közadakozásból temetői harangláb

••• Iványi János

Bontott vasúti sínekből a Megyeri temetőben, feltehetően az 1920-as években készített, már működésképtelen harangú harangláb helyett az Újpesti Helytörténeti Alapítvány és az Újpesti Városvédő Egyesület összefogva egy új harangláb építésére 2019-ben gyűjtést hirdetett. Nemes célú felhívásukat magazinunk tavalyi, októberi számában fővárosi szinten is bemutattuk. Az adományokból összejött közel 4 millió forintot Újpest Önkormányzata 6 millió forinttal támogatta meg. Augusztus 28-án, az Újpesti Városnapok egyik programjaként ünnepélyes keretek között avatta fel a két civil szervezetet képviselve *Iványi János* kura-

Harangja is behelyezésre került

eljárás keretében meg kellett kérni a polgármester

tudomásulvételi nyilatkozatát is. 2020 augusztusában a harang *Gombos Miklós* őrbottyáni harangöntődjébe szállításával a munkák megkezdődtek, a vállalkozókkal

történt szerződéskötéseket követően a hagyományos építőmesteri munkákat a tápiószecsői székhelyű LARESCENTER Kft., az ácsszerkezeti munkákat a keszthelyi székhelyű FITOTRON-SYSTEM Kft., a harang villamos vezérlését *Kapui Gyula* elektromérnök végezte el, *Ilszik Huba* műszaki ellenőrzése mellett. A munkavégzést a pandémia és az azzal összefüggő körülmények (a csak külföldről beszerezhető anyagok szállítási csúszásai, a folyamatosan kedvezőtlen euro/forint árfolyamváltozás) akadályozta, de végül sikerült a projekt megvalósítása és az elkészült műtárgyat az alapítvány ajándékozási szerződéssel átadta a Budapesti Temetkezési Intézet Zrt-nek (Az „aedificium solo cedit” római jogelv alapján, miszerint aki a földterület birtokosa, azé a felépítmény tulajdonjoga is). Az avatás végén a közreműködők nevét megörökítő emléktáblát helyeztek el a ravatalozó falán, ill. a közreműködők tevékenységét az önkormányzat és a két civil szervezet oklevéllel és emléklappal ismerte el.

Fotók: A szerző felvételei

A harangláb felső koszorújának szerelése

Fotó: BHT

tóriumi elnök – egyben a harangláb projektvezetője – és *Szölösi Marianne* egyesületi elnök, az önkormányzat képviselőjében *Déri Tibor* polgármester, valamint *Bedő Kata* alpolgármester.

Átadásán *Iványi János* projektvezető a megvalósítás útját ismerteti, háttérben az új harangláb

Már csak emlék

Harminc éve történt

Szinte hihetetlennek tűnt a kortársak számára, hogy 1991. június 19-én, az akkor még szovjet-magyar határon lévő záhonyi Tisza-hídon át a majd fél évszázadon keresztül Magyarországot megszálló Szovjet (korábban Vörös) Hadsereg utolsó katonája, *Viktor Silov* altábornagy, a szovjet Déli Hadseregcsoport parancsnoka is elhagyta az országot.

A kivonuló százezernél is több szovjet állampolgár mintegy fele katona volt, má-

sik fele a tisztok családtagjaiból és polgári alkalmazottakból állt. Hazánkban az igénybevett közel száz helyőrségünkben és ötezerrel is több ingatlanon mintegy 27 000 harc- és gépjárművet, a több mint félmillió tonna hadianyagokból például 230 000 tonna lőszer... stb. tároltak.

Fővárosunkban szétszórtnak több helyen állomásokban szovjet katonák. Legjelentősebb helyőrségnek talán a mátyásföldi tekinthető, itt

Fotó: wikipedia/RIA Novosti Archive

Szovjet T-64-es harckocsiszereg búcsúztatása a kivonuláskor

volt a Déli Hadseregcsoport főparancsnoksága, és szovjetek

Corvin Művelődési Ház és Erzsébetligeti Színház

Fotó: bpartweek.hu

használták a Mátyásföldi (katonai) repülőteret is. A kivonulás után a katonai bázis épületeit a XVI. kerület, Kertváros önkormányzata példamutató módon hasznosította. Felújítás után a néhai szovjet kultúrházban a Corvin Művelődési Ház – Erzsébetligeti Színház, a szovjet étteremben az Erzsébetligeti Étterem és Rendezvényház kezdte meg életét. A felújított szovjet tisztai lakások az '56-os forradalmárok lakhelyeivé váltak. Itt, a szovjet laktanya területén épült fel Erzsébetligeti Rátonyi Gábor Uszoda is.

Erzsébetligeti Étterem és Rendezvényház

Fotó: 16.kerulet.tittakunk.hu

Áruház Budapest főutcáján

Több átalakítás, különböző funkciók

••• Víz László

Világvárossá akarni váló Budapest kelet-nyugati tengelyét az Andrássy út kialakításával az 1870. évi városrendelési tervpályázat határozta meg. Külön említésre méltó Feszli Frigyes fennmaradt terve, aki a főút indulásaként egy Árpád-szobor kompozíciót, szökőkúttal álmódott.

Fotó: Magyar Országos Levéltár

Feszli Frigyes 1870-es akvarellje az Andrássy út elejére (Árpád szobor)

Elkészült az 1880-as évekre a belső palotasor, hogy a millenniumi ünnepségek méltó bevezetője legyen a belváros és a liget között. A névadó gróf Andrássy Gyula, a kiegyezés utáni miniszterelnök a főváros egyesítését megelőző közmunkák tanácsának megalapítója és elnöke volt.

Az Andrássy út egyik legszebb épülete, egy áruház helyén állt néhai Terézvárosi Casino *Petschacher Gusztáv* terve szerint 1883–1885-ben épült. A magyar pénz, kereskedelem, és ipar allegorikus alakjait a pécsi Zsolnay gyár szobrászai készítették: *Mack Lajos* ipar és *K. Nagy Mihály* kereskedelem szobrai. Épületének egy részét meghagyták, a fővárosi egyesítést jelképező *Lotz Károly* festményével ékes díszterem ma is látható. *Lotz Károly* egyik jelentős alkotása: a Budapest Apoteózis című freskókép, amelynek kompozíciós alap gondolatául *Veronese* velencei festménye szolgált. A képen *Lotz* a klasszikus művészet szimbólumait alkalmazza és ezen felül a főváros jelentőségét magyar nemzetiszínű zászlókkal is hangsúlyozza.

Első átalakítása után 1911-ben itt nyílt meg az ország első modern áruháza, melynek tulajdonosa, *Goldberger Sámuel* a Párisi Nagy Áruház nevet adta.

A Sugárút felőli új palota *Sziklai Zsigmond* építész tervei szerint, magyar-szecessziós stílusban, modern vasbeton szerkezettel: átriumos udvarral kialakítva készült. A két rész kapcsolata teszi érdekessé az építészeti együttest a neoreneszánsz és a modern szecessziós építészeti találkozását. A homlokzatot borító mázas-színes kerámia a pécsi Zsolnay gyár terméke.

Homlokzatán az első emelet magasságában két pirogránit (mázas égetett agyag – amely *Zsolnay Vilmos* és *Wartha Vince* együttes találmánya) szoboralak látható: *Sziklai Zsigmond* építész és *Goldberger Sámuel* gyáriparos emlékére. A mázas kerámiát, az egész homlokzat jellegzetes díszét méltóképpen helyreállították.

Az áruház 1958-ban *Divatcsarnok* néven nyílt meg újra. A rendszerváltás után számos változat merült fel a műemlék épület méltó hasznosítására. Végül is az eredeti kereskedelmi cél valósult meg és méltó felújítása, a tetőtéri üvegezett tér modern megoldásával a több stílus egységét megteremtette, *Tiba Zsolt* és társai terve szerint az ezredfordulón ez meg is történt. Korabeli nevét (Párisi Nagy Áruház) a homlokzaton felirat őrzi.

Fotó: A szerző felvétele

Felújítás után az áruház homlokzata

Fotó: wikipedia.org

Képeslap a Párisi Nagy Áruház tetősétányáról (1911)

Műteremház a Józsefvárosban

Jeles festők, szobrászok alkotóhelye volt

•••• *Martsa Pirooska*

Budapest nyolcadik kerületében, egy háromemeletes bérház belső udvarán található a hajdani kőfaragóüzem helyiségeiből kialakított műterem-együttes, melyben több mint 70 éve a Martsa művészcsalád alkot. Eredetileg a Seenger kőfaragók birtoka volt a terület, akik számos nevezetes épület kőfaragó munkáit végezték itt. Az 1900-as évek elején elköltöztették a műhelyt, s az üresen maradt helyiségeket művészeknek adták bérbe.

Tavaszi művészkerteri részlet Martsa István Zuhanyozó nő című szobrának gipszével

Fotók: A szerző felvételei

Első bérlőként a szobrász Maróti Géza itt tervezte a milánói világtalálkozó magyar pavilonját, mintázta a Zsolnay cég Kácsás kútjához a réccet és itt rajzolta meg a mexikói városi Kultúrpalota 9 méter átmérőjű üvegmennyezetének pannóit is. Ennek kivitelezője a magyar szecessziós üvegművészet legjelesebb mestere, Róth Miksa volt. Barátjuk Kós Károly építész is itt rendezte be egy időben tervező irodáját, majd tanítványaik és utánuk, hosszabb-rövidebb ideig a 20. század sok más alkotója bérelte a műhelyeket.

A nyilas terror áldozatává vált a festő-polihisztor Cserepes István, amikor 1944-ben tiltakozott a Népszínház utcai zsidók elhurcolása ellen. Martsa István szobrász 1949-től bérelte az akkor még meglehetősen romos helyiségeket, melyek egyikéből neki,

másikban feleségének, M. Szűcs Ilona festőművésznek rendeztek be műtermet. A kert, melyben ma már kö-

zel 200 növényfajta él, szintén ők alakították ki az itt maradt kövekből és jelzett téglákból. Martsa István ajánlotta fel mesterének, Ferenczy Bélinek a József utcai műtermet, amikor a szobrász 1949-ben, a Mindszenty per idején, politikai nézetei miatt elveszítette főiskolai állását és ezzel együtt a műtermét is. Az itt töltött hat évének emléke a falon ma is látható, „Genius” c. szoborról készült falrajz.

Martsa Istvánnak 40 köztéri szobra van hazánkban, külföldön az auschwitzi lágermúzeum magyar barakkjában áll a „Mártíremlékmű” című megrázó alkotása. Egy portrét pedig távolkeleti kiküldetése során, 1958-ban Vietnámban mintázott egy ottani szobrász kolléga műtermében. Felesége, M. Szűcs Ilona – aki Berény Róbert, Kmetty János és Szőnyi István festők tanítványa volt a főiskolán –, a Dunakanyar, Baranya és Erdély tájait festette meg energikus, ragyogó akvarelleken és olajképeken.

Férje halála után érmészettel kezdett foglalkozni, festői látásmódja különlegesnek számít ebben a hagyományosan szobrászi műfajban. Ráday Mihály városvédő mozgalmához csatlakozva számos könyvet jelentetett meg a Józsefváros elfeledett értékeiről, hozzájárulva a kerület jó hírének újraéledéséhez. Munkásságát a város vezetése „Józsefváros Becsületkeresztje” kitüntetéssel honorálta. Őt követve a Martsa család újabb nemzedékei viszik tovább az elődök emlékét és tartják életben a hely genius loci-ját. A Műteremház előzetes egyeztetés alapján látogatható (web: www.martsamuterem.hu; e-mail: martsamuterem@gmail.com).

Képeslap az egykori Seenger kőfaragók házáról (1900)

Tájépítészetről az Andrássy úton

Budapest világörökségi színhelyeinek egyike az Andrássy út. A nyári kánikulában hús árnyat adó fáinak életét veszélyeztető műfüvet a kerület új vezetése 2019-ben felszedette. Sajnos a helyére ültetett élő növények nem éltek túl a nyarat, a gondatlan városlakóknak köszönhetően – rátapostak, ráparkoltak, stb. A fasor területének felújítására a Főkert által készített koncepció magas költségvonzata és a Terézváros jelenlegi anyagi helyzete miatt csak távlati cél lehet. Átmeneti jellegű megoldást kínálnak az egyetemisták által készített javaslatok az Oktogon és a Kodály körönd közötti útszakasz

Kertészeti tábló a földalatti állomásának falán

Fotó: terezváros.hu/Tuba Zoltán/Képszervezőség

zöldterületeinek rendezésére. A Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem tájépi-

tész kara diákjainak javaslatait hat kihelyezett tablón lehetett megismerni a földalatti három állomásán (Oktogon, Vörösmarty utca, Kodály körönd). Tablóik megtekinthetők a terézvárosi önkormányzat honlapján „Kertészeti tablók a Kisföldalattiban” hírnél. Rövidtávon kísérleti agyásokat hoznának létre, melyeknek védelméül íves elemekből 40 centiméter magas kerítés szolgálna. A kerület árajánlatot kért erre a Főkerttől – az őszi/téli időszakban a kerítések építését, tavasszal már az ültetést tervezik.

Zsolnay emlékének adóztak

Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum

•••• Benedek Nóra

Élményekben gazdag rendezvényt szervezett „Zsolnay – Épületkerámiák a Schiffer-villában” címmel a Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum (PAM) – a Kulturális Örökség Napjai al-

Szeccsessziós séta egy pillanata

kalmából szeptember 18-án, amelyre több mint százan voltak kíváncsiak.

A sötét felhők sem riasztották el a szeccsesszió kedvelőit, akik közös séta keretében ismerhették meg a VI. kerületi Munkácsy Mihály utca építészeti örökségét,

Körössy Albert Kálmán néhány jelentős alkotását és a környék történetét.

Ezt követően a Schiffer-villában elhangzott előadásokon a Zsolnay-családé lett a főszerep: *Millisits Máté* művészettörténész, a Hatvany Lajos Múzeum munkatársa Közép-Európa szeccsessziós építészetének viszonylatában méltatta a pécsi és pesti Zsolnay-gyárak jelentőségét. Bemutatta a stílus kedvelt motívumait, kiemelve több olyan épületet, amelyhez a vállalat készített kerámiákat. *Radványi Diána* művészettörténész, az Iparművészeti Múzeum Kerámia- és Üveggűjteményének fősztályvezetője a kerámiaipar fejlődését feltárva világított rá azokra a technikai újdonságokra, amelyek révén Zsolnay egyedivé és világhírűvé vált. A múzeumpedagógiai célokat szolgáló kerámiatöredékeket megtapintva-megvizsgálva a közönség tagjai személyesen győződhetek meg arról, hogy mi a különbség az egyes anyagfajták között. *Benedek Nóra*, a PAM munkatársa *Zsolnay Vilmos* fiáról, *Miklós*ról tartott előadást, akinek igazgatása idején a cég kiterjesztette megrende-

Millisits Máté ad elő a pécsi és pesti Zsolnay-gyárakról

Fotók: Tari Zsolt

korszak híres zeneszerzőinek dallamai a villa díszes mázas kerámiai között csendültek fel. A zeneművek között rövid anekdoták tarkították a műsort *Molnár Balázs* pénzügyőr alezredes konferálásában.

A színes estét tárlatvezetés zárta, amelyen *Dvorszky Anikó*, a PAM munkatársa előadásában a látogatók megismerhették *Schiffer Miksa* vasútmérnök egykori lakóházát és megtekinthették a Pénzügyőr- és Adózástörténeti Múzeum állandó és időszaki kiállításait.

Tablók a Városháza előtt

Károlyiak és Újpest kapcsolata

Hármas jubileumra is felhívta a figyelmet az újpesti Városháza előtt felépített vasszerkezetre kihelyezett kiállítás – a Károlyi-családnak Újpest alapításától napjainkig betöltött szerepét bemutatva. A feketére festett mobil vas-

Hat tabló alkotta a szabadtéri tárlatot

Fotók: BHT

szerkezet egyik eleme az Újpesti Városnapok rendezvényének részeként az újpesti víztoronyra emlékeztetett. Harmonikászerűen kialakított szerkezetének téglalapot formáló részei közepén hat tabló alkotta a Károlyiak és Új-

Földesurait, a Károlyiak, azon kevés magyarországi arisztokraták közé tartoztak, akik felelősséget éreztek a hazájuk és az általuk birtokolt földek lakói iránt, lehetőségeik határain belül segítve utóbbiak életét.

Az első tabló Újpest községet 1840-ben alapító, a 140. évében, 1881-ben elhunyt *gróf Károlyi Istvánt* idézi fel. Második és harmadik tablójuk a 190. évében, 1831-ben született *gróf Károlyi Sándor*, az újpesti kórház és Hangya Szövetkezet alapítója, a település mecénása, az MTA tagja és felesége, a karitatív tevékenységéről ismert *gróf Károlyi Sándorné*, született *Korniss Clarisse* életét ismerteti. A negyedik és ötödik tabló *gróf Károlyi László* országgyűlési képviselőt, az újpesti szociálpolitikai törekvések támogatóját mutatja be. Hatodik tablójuk az 1931-ben, 90. évében született *nagykárolyi gróf Károlyi László*, Újpest díszpolgára életébe ad betekintést. Tablóik szöveges anyagát jól megválogatott archív fotók, grafikák, térképek, korabeli dokumentumok, festmények, hirdetések és napjainkban készült fényképek támasztották alá.

pest – „A származás kötelez” című szabadtéri tárlatot, melyet Újpest önkormányzatának megbízásából az újpesti Neogrady László Helytörténeti Gyűjtemény két munkatársa, *Szöllősy Marianne* és *Krizsán Sándor* készített.

Újpest szerencsés település volt.

Honismereti Akadémia

Konferencia Trianon következményeiről

A Honismereti Szövetség és a Hajdú-Bihar Megyei Honismereti Egyesület Debrecenben, július 5–9. között rendezte meg a XLVIII. Országos Honismereti Akadémiát Trianon 100+1 – Szétszakítva is egységben címmel. A konferencia fővédnökségét *dr. Varga Judit egészségügyi miniszter* vállalta.

Előadásai a Debreceni Református Kollégium Dísztermében voltak

Minden évben más témakörrel és más megyével közösen, de azonos felépítéssel szervezi ezt a konferenciáját a Honismereti Szövetség, melyen már több éve a

Honismeret folyóirat támogatása céljából egy vasárnapi jótékonysági esttel is fogadják az érkezőket.

Konferenciájuk ünnepélyes megnyitóját hétfőn a Debreceni Református Kollégium Oratóriumában tartották. Itt adták át a Honismereti Szövetség kitüntetéseit – a Budapesti Honismereti Társaság ajánlására 2021-ben Honismereti Munkáért emlékéremmel *dr. Bolla Dezső*, Honismereti Munkáért Emléklappal *Hirman László*, *Horváth Péterné* és *Neubrandt Istvánné* kapott elismerést munkájáért. Délután faültetéssel egybekötött helytörténeti sétán lehetett megismerni a vendéglátó város nevezetességeit. E konferencián a Budapesti Honismereti Társaság 23 fővel képviselte a fővárost.

Az akadémia résztvevői a Debreceni Református Kollégium Dísztermében több mint húsz előadást hallhattak Trianon hatásának a magyar történelemben

betöltött szerepéről – az előadások címe és előadóik a Honismereti Szövetség honlapján olvashatók (<https://honismeret.hu/esemenyek/orszagos-honismereti-akademia>). Konferenciájuk harmadik napján három szekcióülést tartottak, melyen az

Fotók: BHT

Ünnepélyes megnyitó a Debreceni Református Kollégium Oratóriumában

1920 utáni csonka vármegyéről, a trianoni menekültekről a helyi közösségekre gyakorolt hatásáról, és a Trianon utáni új határokon túli magyarság helyi közösségeiről, szerveződéseiről tárgyaltak.

Nem csupán szakmai előadások voltak, de a már említett debreceni városnézés, és az utolsó előtti napon választható egy napos szakmai tanulmányút (Nagyváradra vagy Bihar vármegye elcsatolt területeire), is színesítették az ötnapos konferenciát.

Jászok Egyesülete

Ötvenkénti ünnepi megemlékezését alapításának 100., a rendszerváltoz(tat)ás utáni újjáalakulásának 30. évfordulójára emlékezve szeptember 11-én a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeumban tartotta az elszármazottakat a Jászságban élőkkel összekapcsoló Jászok Egyesülete. Jász katona őseik emlékeztére a múzeum Díszudvarán katonai tiszteletadás kíséretében koszorút helyeztek el. Ezt követően a Márványteremben a Jászok Egyesületének elnöke, *dr. Dobos László* felidéz-

Fotó: jaszokegyesulete.hu

Gabriel Tibor a Jászok Egyesülete elnökétől, *dr. Dobos Lászlótól* veszi át Díszoklevelét

te az alapítók és az újraalapítók emlékét is. A munkájukat önzetlenül támogatók számára Díszokleveleket adományoztak – a kitüntetettek között fővárosi is volt, például *Gabriel Tibor*, a Budapesti Honismereti Társaság titkára. Végül átadták a 2020., valamint a 2021. évi Jászságért Díjat.

Budapesti Históriák

A Budapesti Honismereti Társaság és Budapest Főváros Levéltára Budapesti Históriák című előadóst-sorozatát – *az aktuális járványügyi szabályok betartásával* – minden hónap lehetőség szerint első szerdai napján, du. 5 órai kezdéssel Budapest Főváros Levéltára Gárdonyi Albert termében tartjuk (Budapest, XIII. ker., Teve u. 3–5.). Ezek nyilvánosak, belépődíj nélküliek, minden érdeklődőt szeretettel várunk. Az esetleges változásokról a Budapesti Helytörténeti Portálon (www.bpht.hu) adunk tájékoztatást.

Október 6. Szerda

• *A magára hagyott Ó-Szemeretelep*

Előadó: *Pápai Tamás László* történész

• *A Belvárosi Helytörténeti Klub négy évtizede*

Előadó: *Vízy László* ny. műemlékfelügyelő

November 3. Szerda

• *Békétlen nap – A trianoni békeszerződés aláírásának napja Budapest*

Előadó: *dr. Bödök Gergely* történész

• *A mezei rendőrség Budán és Pesten*

Előadó: *Herédi Attila* főlevéltáros

December 1. Szerda

• *Ásatás a Budai Irgalmasrendi Kórház udvarán*

Előadó: *Bencze Zoltán* régész

• *Szőlőföldről az óbudai gyárakba*

Előadó: *Horváth Péter*, történész-muzeológus

Elmúló dolgok emlékezete

Harangtorony a Tisztviselőtelepen

•••• *Millisits Máté*

Egy barakk-iskola tornatermében tartottak az első világháború után evangélikus istentiszteleteket a Kőbányai Evangélikus Egyházközséghez tartozó és 1950-ig a X. kerület részét képező Tisztviselőtelepen, a Vajda Péter (akkori nevén Simor) utcában. Miután Budapest Székesfőváros a Vajda Péter utcában végleges oktatási épületet emelt, a barakk-iskolát az evangélikus hívek kívánták megszerezni. A Fővárosi Önkormányzat ezt kérését csak részben teljesítette, az iskola nagyobb felét római katolikus plébániai hivatallá alakították, míg három tantermet az evangélikusoknak engedték át, akik szakrális térré történő átépítést a főváros által nyújtott segítyből oldották meg.

A katolikusok, miután 1931-re felépült monumentális templomuk, az általuk használt irodarészt átadták az evangélikusoknak. Mivel az istentiszteletek látogatottsága erőteljesen növekedett, a gyülekezet 1934-ben *Lux Kálmán* műegyetemi tanár tervei alapján templommá alakította át az eddig használt épületet, amelyet már október 14-én *Raffay Sándor* püspök fel is szentelt. A templomhoz modern stílusú torony épült, amelyet a benne elhelyezett haranggal együtt *Kemény Lajos* esperes áldott meg az 1936. június 28-án tartott ünnepi istentisztelet keretében.

Veöreös Imre (1914–1999), a Kőbányai Evangélikus Egyházközség lelkipásztora „Búcsú Vajda Péter utcai harangunktól” című írásában jegyezte fel gondolatait – az egyházközség 1974-

A Tisztviselőtelep egykori, Szlezák László aranykoszorús harangöntő mester öntötte harangja

ben anyagi okokból eladni kényszerült a Vajda Péter utcai templom tornyában függő öntvényét a Boldogkőváraljai Szent Kereszt Felmagasztalása Plébánia temploma számára. A harangért kapott pénzeszemből tették újra megszólaltathatóvá, a húzószerkezet javításával a kőbányai templom Luther-harangját.

„Az egyházban még az elmúló dolgok is beleépülnek a jövődbe. A Vajda Péter utcai harangunk Boldogkőváralján, a Szerencs és Hidasnémeti között fekvő távoli faluban, úgy képzelem, hogy erdős hegyek hátterébe simuló katolikus templomban fog tovább szólni. A plébános utolsó sorait idézem a harang ügyében folytatott levelezésünkből. »A harangon semmi változtatást nem eszközölök. Azon található felirat bennünket nem bánt. Továbbra is hirdesse ez a harang az új helyén is Isten dicsőségét, a békét, a keresztény vallások közeledését és egységét. Hiszen egy a hit, egy a keresztység, és ugyanaz a Krisztus váltott meg minden embert.« Lám, a mi volt Vajda Péter utcai harangunk így fogja hirdetni ott az anyaszentegyház Krisztusban való egységét nemzedékeken át, hiszen arra emlékezni fognak később is az emberek: ez evangélikus harang volt! Mi pedig remélhetőleg hamarosan újra használatba vehető kőbányai harangunk kongásában fogjuk tovább hallani az egykori tisztviselőtelepi, a Simor utcai (ma Vajda Péter utcai) harang szavát: az egyházban még az elmúló dolgok is beleépülnek a jövődbe.»

A 21. század hajnalára a tisztviselőtelepi épület olyan rossz állapotba került, hogy a templomot fenntartó Kőbányai Evangélikus Egyházközség a lebontásáról döntött és csupán a harangtoronyát őrizték meg.

Fotó: Tolnai Világképja, 1986. 07. 06.

Evangélikus templom is volt a Tisztviselőtelepen

Erdélyi származású szülők gyermekéeként *Pap Zsolt* 1934. március 15-én, Kecskeméten született. Bíró édesapját szolgálati helyeire családja is követte, így gyermekük iskoláztatása is magyarországi és erdélyi (1942–1944) helyszíneken történt, az általános iskolát Esztergomban fejezte be. A józsefvárosi Tisztviselőtelep Széchenyi Gimnáziumában érettségizett, majd 1958-ban a Budapesti Műszaki Egyetem vegyész-mérnöki diplomáját vehette át. Az 1951-ben államosított Ruggyantaárugyár – 1973-tól Taurus Gumiipari Vállalat – laborjában, majd a gumiipari kutató intézeté-

ben dolgozott, fejlesztő főmérnökként 1991-ben ment nyugdíjba, a tisztviselőtelepi Reguly Antal utca 19-ben lakva.

In memoriam

Pap Zsolt (1934–2020)

Korán bekapcsolódott a Széchenyista Öregdiákok Baráti Társasága tevékenységébe, majd elnöke is lett. Neki köszönhető, hogy a kezdetben „házilagosan” készült *Iterum Gaudeamus* című egyesületi folyóiratuk évkönyv formá-

ban megjelenő legális nyomdaipari terméké alakult. A civil szervezet helytörténeti, hagyományörző tevékenységében jelentős szerepe volt. Szerzőtársaként a műemlékké nyilvánított Tisztviselőtelep történetét négy kötetben dolgozta fel, önálló kötetében a tisztviselőtelepi Széchenyi István Gimnázium történetébe adott betekintést. 2015-től a Budapesti Honismereti Társaság tagja. 2020. június 28-án távozott közülünk, búcsúztatója unitárius templomban volt. Végső nyugalomra egy hónap múlva a Farkasréti temetőben nyugvó szülei mellett lett. Emlékét kegyelettel őrizzük.

Múzeumot terveznek

Modern szemlélettel, Józsefvárosban

Budapest egyfajta kulturális centruma volt Józsefváros az 1900-as években. Sok költő, író alkotott és lakott a kerületben. Innen indult el *Szent-Györgyi Albert, Semmelweis Ignác*... Itt van a Nemzeti Múzeum és a kerületben volt az első Nemzeti Színházunk. Ezek köré építették a hazai arisztokraták pompás, máig álló palotáikat, melyek a mai Palotanegyedet alkotják. Utóbbi emléket a Civilek a Palotanegyedért Egyesület tagjai napjainkban is sikeresen ápolják.

A rendszerváltoztatás indította el igazán a kerület lokálpatriotizmusának megerősödését. Jórészt a kerület helytörténetészeknek, *Pilinyi Péter*nek volt köszönhető a Józsefvárosi Helytörténeti Alkotóműhely megalakulása és működése – halálával meg is szűnt ez. A kerület történeti múltját egy ideig felkarolhatta az e

két tagjuk él.

Sajnos ennek a lokálpatrióta generációnak tagjai már eltávoztak közülünk. Emiatt is figyelemre méltó a Józsefvárosi Önkormányzat július 22-i ülésén határozatban rögzített, közösségi szemléletű

Reformkorról az Eötvös10-ben

Az Eötvös10 kulturális központot működtető Kulturális Közhasznú Nonprofit Zrt. a városrész történeti múltja iránt érdeklődőknek idén is tartalmas programokat kínál a Hatker-hatkor helytörténeti klubja és vezetője, *Maczó Balázs* muzeológus révén.

Ősztől folytatják a terézvárosi helytörténeti sétákat, melyeket 2 óra időtartamra és 2-3 kilométer hosszúra terveznek. A helytörténeti kártyával rendelkezők ezeken négy alkalommal ingyenesen vehetnek részt.

Budapest Szabadegyetem címmel előadások formájában Pest városának újkori történetét tekintik át, főként a reformkor időszakára koncentráva. Jó hír, hogy ezeket az előadásokat a 2020. évi helytörténeti kártyával rendelkezők ingyenesen látogathatják.

Részletesebb felvilágosítás az Eötvös10 honlapján érhető el:

<https://eotvos10.hu/>

Józsefvárosi Múzeum koncepciójának elfogadása. Az elhangzottak alapján „...a leendő Józsefvárosi Múzeum kiemelt figyelmet fordít majd a személyes és kisközösségi emlékeztetere, a marginalizált csoportok bevonására, valamint az olyan józsefvárosi értékek feldolgozására és átadására, mint a szolidaritás, a függetlenség és a környezeti fenntarthatóság.” Első lépésként közérdekű muzeális kiállítóhely létrehozását tervezik szakmai végzettségű vezető irányításával, amelyet pár év múltán az Óbudai Múzeumhoz hasonló intézménnyé akarnak fejleszteni.

Óbudai Múzeum

Vezető: Viszket Zoltán,
tel./fax: 250-1020,
cím: 1033 Bp., Fő tér 1.,
nyitva: K-V: 10-18 óra.

Neogrády László Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Szöllősy Marianne,
tel.: 370-0652,
cím: 1043 Bp., Berda J. u. 48.,
nyitva: K-P: 10-18, Szo: 10-14 óra.

Erzsébetvárosi Zsidó Történeti Tár

Helytörténeti munkatárs: Keleti Éva,
tel.: 369-3688,
1077 Bp., Csányi u. 5.,
nyitva: V-Cs: 14-18, P: 10-14 óra

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus,
tel.: 218-7420,
cím: 1092 Bp., Ráday u. 18.,
bejárat az Erkel utcából,
nyitva: K-P: 12-18, Szo: 10-14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Verbai Lajos,
cím: 1102 Bp., Füzér u. 32.,
nyitva: K-Sz: 10-14, Cs: 14-18, Szo.: 9-13 óra.
Kutatói nap - P: 9-13 óra

Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény

Vezető: Papp Gábor, tel.: 208-6635, 06-70-704-5938,
cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K, Cs, Szo: 14-18 óra.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Farkas Zsolt,
tel.: 204-6788; 06-70-682-2144,
cím: 1116 Bp., Gyékényes u. 45-47.,
nyitva: H-P: 10-19 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény

Szakmai felelős: Földváry Gergely,
tel.: 06-70-360-2447,
cím: 1121 Bp., Zugligeti út 64.,
nyitva: Sze-V: 10-18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Munkatárs: Dr. Simonné Hortobágyi Zsuzsanna,
tel.: 06-30-453-3693,
cím: 1131 Bp., József Attila tér 4.,
nyitva: K-Cs: 11-17, P: 9-16 óra.

Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhely

Vezető: Majkó Zsuzsanna
tel.: 06-70-522-3577,
cím: 1144 Bp., Vezér u. 28/b.
nyitva: előzetes egyeztetéssel
e-mail: helytortenet@cserepeskft.hu

Rákospalota, Pestújhely és Újpalota Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Kiss Emőke Hajnalka,
tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K-P: 10-16, Sze: 12-18,
Cs, Szo: 10-14 óra

Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ

(szakmai besorolás nélkül)
Mb. vezető: Müller Ildikó,
tel: 604-8342,
cím: 1165 Bp., Veres Péter u. 157.,
nyitva: H-Cs: 9-16, P: 9-14 óra.

Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem

Vezető: Ádám Ferenc,
tel.: 256-6062, 258-4693, fax: 256-9526,
cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K-V: 14-18 óra.

Tomory Lajos Múzeum

Vezető: Heilau Zsuzsanna,
tel.: 290-1585, 06-20-316-9885,
cím: 1181 Bp., Margo Tivadar u. 116-118.
nyitva: Cs-P: 10-18,
Szo: 14-18 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa,
tel.: 281-1619,
cím: 1191 Bp., Csokonai u. 9.,
nyitva: K-P: 14-18 óra,
páros heteken Szo: 10-14 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvary Ildikó,
tel.: 283-1779,
cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K-Szo: 10-18 óra.

Csepeli Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Molnár Krisztián,
tel.: 278-2747,
cím: 1213 Bp., Szent István út 230.
nyitva: Sze: 8-14.30, P: 14-18,
Szo: 9-13 óra.

Nagytétényi Helytörténeti Kiállítóterem

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Wahl Ildikó,
tel.: 06-20-237-1920,
cím: 1225 Bp., Nagytétényi út 278.,
nyitva: K-Cs: 9-12, Szo: 15-18 óra.

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény vezető: Geiger Tamás, tel.: 287-3057,
cím: 1238 Bp., Sztítás u. 105.,
nyitva: Sze-P: 10-17 óra.

Egy kiállítás létrehozásáról

75 éve őrizzük Halassy Olivér emlékét

•••• Opauszki Viktória

Iskolánk, amely Újpest legrégebbi lakótelepén, az ún. Szellemtelepen található, 2012-től viseli a kétszeres olimpiai bajnok vízilabdázó, *Halassy Olivér* nevét. Lelkesen ápoljuk a nagyszerű sportoló emlékét, gondozzuk a sírját is.

Nagy örömmel fogadtuk az újpesti Neogrády László Helytörténeti Gyűjtemény megkeresését, hogy a neves sportoló halálának 75. évfordulója alkalmából tervezett kiállításnak intézményünk legyen a helyszíne. Azonnal igent mondtunk, annál is inkább, mert időben nagyon közel esett a dátum az iskola 50 éves

Fotók: BHT

jubileumi ünnepségsorozatához.

A kiállítás paravánjai a megnyitáskor

augusztus végén elkezdődtek a munkálatok, előkészítettük a helyszínt, napi szinten együtt dolgoztunk a helytörténeti gyűjtemény, az Újpesti Torna Egylet (UTE) és az iskola munkatárjaival. Gyűlt a kiállítási anyag, terveztük a meghívót, a kiállítás-hoz kapcsolódó programokat. Ennek köszönhetjük a legizgalmasabb új kutatási eredményt is: kiderült, hogy Halassy Olivér szülei az egykori Szent Gellért utcában laktak! *Krizsán Sándor*,

Fotó: olimpia.hu

Halassy Olivér

sportolót. Utóbbihoz hozzájárulnak a Sportmúzeum korabeli színes plakátokról készült másolatai is. A megnyitóra felkértük *dr. Kiss Gergelyt*, háromszoros olimpiai bajnok vízilabdázót, akinek gyermekkori példaképe volt Halassy, valamint tevékenyen részt vett a Csodafedezet című, Halassyról szóló dokumentumfilm elkészítésében. Természetesen az emlékezet sem maradhatott ki a tárlatról: összegyűjtöttük a nevet viselő vagy neki emléket állító helyszíneket. A megnyitón felvettük a kapcsolatot a nevet viselő sportegyesület képviselőjével, *Kovács Győzővel*, aki elküldött iskolánknak számos általa őrzött, az egyesület múltjával foglalkozó dokumentumot. Élmény volt együtt dolgozni *Ipacs Évával* (UTE) és *Krizsán Sándorral*. Élmény volt közelebb kerülni Halassy Olivérhez.

Értékes tárgyi anyag volt a tárlókban

Halassy emlékkiállítás megnyitása

Olimpiai bajnokunk, a háromnegyed évszázada, 1946. szeptember 10-én este szovjet katonák

által meggyilkolt *Halassy Olivér* szüleinek lebontott újpesti lakóházától nem messze, a Halassy Olivér nevet viselő általános iskola emeleti fogadóterében szeptember 9-én *dr. Kiss Gergely* háromszoros olimpiai bajnok vízilabdázó nyitotta meg a Halassy Olivér emlékkiállítást. A tárlat az újpesti Neogrády László Helytörténeti Gyűjtemény, az Újpesti Torna Egylet és a kiállító iskola összefogása révén valósult meg, kurátorai *Ipacs Éva*, *Krizsán Sándor* és *Opauszki Viktória* voltak. A megnyitót követően Újpest Önkormányzata, az Újpesti Torna Egylet és az általános iskola vezetője

helyezte el az iskola emléktáblája alatt az emlékezés koszorúját.

Fotó: BHT

Dr. Kiss Gergely háromszoros olimpiai bajnok vízilabdázó nyitotta meg a tárlatot

Fotó: Oláh Bertalan

Az iskola Halassy Olivér emléktáblájánál Déri Tibor, Újpest polgármestere helyezi el az önkormányzat koszorúját

Díszkutat a Terézvárosban

Házaik udvarán művészi alkotások rejlenek

•••• Róbert Péter

Víz nélkül, nincs élet a városokban különösen nincs. Így volt ez Pesten és Budán is, ahol a budai oldalt források látták el, Pesten majdnem minden háznak ásott kútja volt, de azért a Duna vizét lajtos kosikból árultak városra.

Fotó: kozterkep.hu/Görönliser Vera

Terézvárosi leányka
a Liszt Ferenc tér 10. udvarán

ellátást, hiszen már volt vízvezeték, hanem az épület szépségét, csatlakozva városképileg az 1805 óta álló Oroszlános kúthoz.

Annak dacára, hogy az 1873-ban egyesült fővárost már ellátta az említett vízvezeték, szinte mindegyik bérházban, de a későbbi villanegyedben is megtaláljuk a mész- vagy vörösmárvány díszkutat. *Rajna György* fővárosi szoborkatalógusa sokat említ közülük, némelyik helyet is változtatott, többen a Liszt Ferenc térről az Izabella utcához kerültek, a színház elé. Ezek váltották fel a pincében ásott kutakat, amelyeket elhanyagoltak, jórészt tönkre is mentek. Sajnos később a díszkutat többsége se adott vizet, inkább csak a szemet kényeztette. Bár például *József Attila*

től gyönyörködhetek felette *Donáth Gyula* fiatal párt ábrázoló szép alkotásában az Incelkedőkben. Mellékutcák házainak udvarán is szép kutakat láthatunk, így a Szív utca 18. alattit Vénusz szobor, hattyúkkal és mitológiai szörnyalakkal.

Budapest ostromakor a még működő kutaknak nagy szerepe volt a lakosság életének megmentésében. Vödörrel a kézben több száz méterre is ellopódtak budapestiek vízért – néha életveszélyben, golyók és repeszek közepette. Ekkor pusztult el a Liszt Ferenc téren, majd az Izabella (ma Hevesi Sándor) téren álló szép díszkút, *Ybl Miklós* és *Mátrai Lajos* műve. Szerencsére maradt jó néhány, s ezekről olvashatunk szép könyvet a Terézvárosi Művelődési Közalapítvány kiadásában.

Vízy László, a kiváló helytörténész már egy sor könyv szerzőjének mondhatja magát. Néhány éve a belvárosi és a lipótvárosi kutakról írt, úgy látszik felbuzdult a munka sikerén, mert a szomszéd kerületet is feldolgozta. Terézvárosi díszkutat című műve mintegy hetven kutat mutat be, nagyrészt díszes neoreneszánsz udvarok szép környezetében. Szó van benne meg nem valósult tervekről, történeteket (néha rémtörténeteket!) találunk jobb sorsra érdemes kutakról, csonkításokról. Sorra veszi a kerület kútjait, hiszen az Írók boltjában, amely a kötet bemutatójának színhelyét adta, is volt szép majolika díszkút annak idején – még Japán kávéház korában.

Felveti a problémákat, pl. a tulajdonjog és a műemlékvédelem szempontjainak helyenkénti összeütközését. Külön fejezetet szentel a kutakhoz kapcsolódó *Petőfi*-emlékeknek és az egyes jelesebb kutaknak, a Zeneakadémia díszkútjáról hét színes képet mellékel. Katalógus – adattár egészíti ki a könyvet, amelynek használatát névmutató könnyíti és *Surányi András* fotói tesznek külsőleg is széppé. Aki közelebről meg akar ismerkedni a Terézváros emlékeivel, annak ajánljuk olvasását!

Kiállítás és kutatóterem

Öt elődtelepülés emlékezetét őrzik

•••• széman

Központi épületében 2020-ban avatta fel a XVI. kerületi Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ a Helytörténeti Gyűjtemény két átrendezett termét: az új állandó kiállítást és a Lantos Antal Kutatótermet. A két terem az új Írás-Kép Galériával végre látogatókat is fogadhat. Mit láthatnak itt az érdeklődők?

Kiállításunk Budapest XVI. kerülete elődtelepüléseinek összefoglaló történeté-

ből nyújt képes és írásos ízelítőt. A terület a Pesti síkság és a Gödöllői dombság határa. Az ősi „Cinkotán” a Felvidékről „szállatott” tót telepések leszármazottai két évszázada a földjeiken gazdálkodtak, éjjel elindulnak szekereikkel Pestre, hogy a piacon hajnalban jó helyet kapjanak.

A 19. század végére a jó levegő, a patakok, ligetek, virágillatú rétek vonzották a poros pesti utcákat megunt polgárokat, a terület kedvenc kirándulóhellyé vált. A

Cinkotától északra fekvő, Grassalkovich birtokként kialakuló Szentmihály-pusztán, valamint a pesti polgárok által a *Beniczky* családtól megvásárolt ligetes területen, a későbbi Mátyásföldön sorra épülnek fel a nyaralók. 1888-ban elindult a hév, először a gőzvontatású Mukival, majd 1911-től villamosítva. Fürdők épültek Rákosszentmihályon, Cinkotán, Mátyásföldön. A Sashalom-domb körüli mocsarat *Ehmann Viktor* lecsapoltatta, felparcellázta – itt már a kispénzű polgárok, munkások, tisztviselők is vásárolhattak kisebb telkeket, építhettek rá kicsi, de csinos, élhető házakat. Megalakultak, önállóságot nyertek az új nagyközségek. Az először Rákosszentmihályhoz tartozó, majd 1927-ben Cinkotához csatolt Árpádföld is cseperedett. A századforduló előtt két évtizeddel kezdődött

gyors fejlődés ezeket a településeket is jellemezte. Az első világháború kitörésével aztán itt is megtorpant az élet, Trianon, világválság, második világháború, fasiszta és kommunista diktatúrák, ahogy az ország, úgy településeink sorsába is beégették jeleiket.

A kiállítás tablón az öt településrész általunk fontosnak vélt pillanatait, változásait rögzítettük. Hat nagy tárlóban a terület régészeti emlékeit, az egyházak, az iskolák, a helyi sajtó, a vendéglátóhelyek és az épített örökség néhány fontos dokumentumát „rendeztük csokorba”. Két közepe méretű tárlóba állítottuk ki – települések szerint – gyűjteményünk gazdag képeslap anyagának legjobbait. Három tárló a települések műkedvelő életéről, fényképezési múltjáról és sportéletéről ad ízelítőt.

A tavaly megnyílt kutatóterem falain helyi művészek alkotásai láthatóak: *Jobaházi Jenő*, *Nyújtó László*, *Terényi István*, *Pintér István Pál*, *Bánfalvi Ákos*, *Ádámffy Pál*, *H. Kálmán Edit*, *Gy. Erdei Júlia*, *Jeney Zoltán*, *Csobaji Zsolt*, festményei, akvarelljei és pasztelljei, *Jeney Zoltán* szobra és fafaragása, *Dorogi Ferenc Miklós* kerámiái és *Koncz Vilmos* fafaragó alkotásai.

A galériában a terület régi térképeinek digitális másolatait, azok fölött pedig a települések neves polgárainak arcképcsarnoka látható. Külön sarkot biztosítottunk a kutatásra – a gyűjtemény digitális anyaga hamarosan kutatható lesz, és kivételes esetekben az eredeti anyag is megtekinthető (helyi sajtó, fénykép- és iratállomány).

Fotó: Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ

Koncz Vilmos fafaragó szobrának restaurálása a kutatóteremben

Az Írás-Kép Galériában jelenleg *Széman Richárd* fotográfiai sorakoznak a falakon: *Fossziliák, fénybe dermedt múlt* címmel, mára eltűnt, felújult, átváltozott épületeinkre, helyeinkre emlékeztetnek.

Három évtizedes hagyomány

Helytörténeti vetélkedőink Újpesten

•••• *Hirman László*

Az újpesti általános iskolák hagyományos helytörténeti vetélkedőjét 2019 novemberében az Újpesti Károlyi István Általános Iskola és Gimnázium rendezte meg, az Újpest Helytörténeti Alapítvány (UHA) felkérésére. Több mint negyedszázada álmodta meg a versenyt *Kadlecovits Géza* helytörténész, hogy azzal is gyarapítsa a gyerekek helytörténeti tudását. Azóta az általános és középiskolások felváltva, két évente bizonyíthatják, mennyire ismerik szűkebb hazájuk történetét. 2019-ben a kicsikben volt a sor.

Az UHA kuratóriumának elnöke, egyben a zsűri elnöke, *Iványi János* köszöntötte a versenyzőket: „Hála istennek, minden évben elég sok iskola részt vesz ezen a vetélkedőn, aminek alapvető célja az, hogy kötődjete az iskolátokhoz, ahhoz a városhoz, városrészhez, ahol éltek... és biztos, hogy mindenki nagyon szívesen fog visszaemlékezni azokra az emlékekre, amik itt az iskolában, ebben a városrészben, Budapesten és a saját hazátokban történtek.”

Kilenc újpesti általános iskola négyfős csapata érkezett a 2019-es vetélkedőre: a Szűcs Sándor, a Fóti úti, a Karinthy, a Csokonai, a Babits, a Szigeti, a Lázár Ervin, a Bene és Megyeri úti iskola diákjai. A gyerekek *Takács Judit* tanárnő vezényletével oldották meg a játékos, könnyed, de kreativitást igénylő, interaktív feladatokat.

A versenyzők teljesítményét egy öttagú szakmai zsűri értékelt, amelynek tagja volt *dr. Kovács Ivánné*, az Újpesti Városvédő Egyesület tiszteletbeli elnöke, *Rojkó Annamária*, az Újpesti Helytörténeti Értesítő szerkesztője, *Szöllősy Marianne*, a Neog-

nos Iskola válogatottja nyerte, a Babits Mihály Gimnázium és a Szigeti József Általános Iskola csapata előtt.

Egy évvel később, 2020 őszén a járványhelyzet nem tette lehetővé a verseny személyes jelenléttel történő megszervezését. Ennek ellenére megvalósult a pandémia miatt online módon szervezett újpesti helytörténeti vetélkedő, így a három évtizedes hagyomány nem tört meg. Újszerű feladatokkal és izgalmas versen-géssel jellemezhető ez a háromfordulós megmérettetés. A verseny szervezője a két évvel ezelőtti győztes, a Benkő István Református Gimnázium volt. *Molnár Gabriella*, az iskola tanára prezentáció vagy videókészítésből, infografika bemutatásból és online tesztből álló feladatsort küldött a résztvevő középiskolai csapatoknak. A verseny témája Újpest település alapítása volt. A diákok a felkészüléshez elolvasták, megismerték *Nemere István*-nak *A hűség horgonya* című regényét.

A háromtagú zsűri az Újpest Helytörténeti Alapítvány kuratóriumának képviseletében ezúttal *Szöllősy Marianne*, *Rojkó Annamária* és *dr. Körös András* volt. Vetélkedőnk első helyezettje a Babits Mihály Gimnázium lett, míg a második helyen holtverseny alakult ki a Könyves Kálmán Gimnázium és a Károlyi István Gimnázium között. Versenyünk győztesét, a Babits Mihály Gimnáziumot, az UHA kuratóriuma felkérte a két év múlva esedékes középiskolai vetélkedő (2023-ban) szervező-házigazdájának.

Kilenc általános iskola csapatainak tagjai a 2019. évi vetélkedőn

Fotó: ÚKIAIG

rady László Helytörténeti Gyűjtemény vezetője, *Dr. Körös András*, az UHA kurátora és *Iványi János*, az UHA kuratóriumának első embere. A versenyt a Megyeri Úti Általá-

Egy korszak lezárásáról

•••• Széman Richárd

Czine Tibor – Daczi Péter Márton: *Minden jót, elvtársak! Kertvárosi Helytörténeti Füzetek 54., Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ, Budapest, 2021. 296 p.*

Közelmúltunk egyik fontos folyamatát járja körbe a Kertvárosi Helytörténeti Füzetek megújult külsejű 54. kötetében a szerzőpáros. Egy korszakot lezáró döntés, a szovjet csapatok kivonulása Magyarországról adja tanulmánykötetük gerincét. A fiatal szerzők friss szemmel, tárgyilagosan járnak körbe a döntés előzményeit, magát a kivonulást és a szovjet ittlét hagyatékát. Alapos történelmi dolgozat, dokumentarista erejű fotóalbum és néhány visszaemlékezés a korszakról. A Déli Hadseregcsoport központját Budapest 16. kerületének „tüdejében”, a mátyásföldi Erzsébet-ligetben veték körül örökéletűnek szánt „ideiglenes” kerítéssel 1956-ban. Kötetük három nagy egységre bontható: a hadsereg magyarországi jelenlétének leírása és az ehhez tartozó fotógaléria, a 16. kerületi központ története fotógalériával, és a visszaemlékezések, interjúk fejezete, amelyben meg-

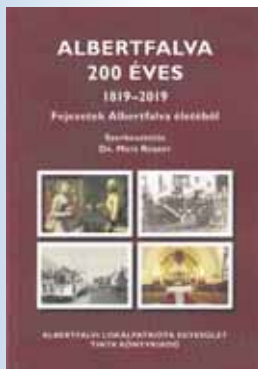
szólalnak itt állomásozott katonák és a kivonulás folyamatát videózó, éjt nappallá tévő operatőr is.

Az alapos, pontos forrásmegjelöléssel elkészült tanulmány Daczi Péter Márton 2017-es szakdolgozata alapján készült. Időrendi sorrendű, olvasmányos stílusú írása nem hagyja ki például a politikai pártok választások körüli reagálását, és a szovjet laktanyák környezetszennyező hagyatékát sem. A helytörténeti részből külön kiemelném a sashalmi laktanya elődjének, a barakktábor történetének leírását, ilyen pontos összegzéssel eddig még nem találkoztam. A fotógaléria Czine Tibor és Daczi Péter Márton közös gyűjtése, saját fotók, archív amatőr fotók, riportfotók gyűjteménye, vegyes képi minőséggel. A szerzők a visszaemlékezéseket is közösen készítették, a fejezet motója: „A lépuska elfogyott, Kalasnyikov még van.”

Albertfalva 200 éves

•••• Szöllősy Marianne

Dr. Máté Róbert (szerk.): *Albertfalva 200 éves 1819–2019 – Fejezetek Albertfalva életéből. Albertfalvi Lokálpatrióta Egyesület/Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2021. 143. p.*

Számos programmal, megemlékezéssel ünnepelte a bicentenáriumi évben Albertfalva lakossága a városrész, korábban önálló falu megalapításának évfordulóját. A kötet az ünnepi előadássorozatban elhangzottakat és a névadó, Albert Kázmér herceg szobrának avatásán elmondott ünnepi beszédeket tartalmazza.

Családi hagyományokon alapuló és tudományos előadás is emlékezik a Kázmér Albert, Mária Terézia magyarországi helytartója és felesége, Mária Krisztina hercegnő életéről. Albert herceg 15 évig viselte a magyarországi helytartói címet, döntéseihez a környezetet jól ismerő szakemberek segítségét kérte, ennek következtében a helytartótanács ülésein sok jó javaslat, és kezdeményezés született.

A továbbiakban tudományos értekezés szól az ókori római katonai táborról. Régészeti feltárásainak leírása szinte utcáról

utcára követi a Kr. u. 2–3. században létező település életének nyomait.

Albertfalva híres asztalosairól, Mahunka Imre bútorgyáráról és a párizsi világkiállításon elért sikerekről két fejezetben is olvashatunk. Számos asztalost foglalkoztatott az első világháború idején az Első Magyar Repülőgépgyár – külön tanulmány foglalkozik az Első Magyar Léghajó és Repülőgép Rt., majd Magyar Repülőgépgyár Rt. életével is, melynek első főmérnöke Wittmann Viktor híres mérnök, berepülő pilóta volt.

Albertfalva hitéletéről, templomainak építéséről olvashatnak ismertetőt a kötet második részében, majd a szoboravatás ünnepségen elhangzott ünnepi beszédek zárják a kiadványt. A sok szöveggöztí fotóval, ábrával, gazdagon illusztrált emlékkötet értékes információforrás az Albertfalván lakók számára, legyenek több generációs „öslakosok” vagy napjainkban betelepülők.

Újpesti sporttörténet

•••• Lőrincz Róbert

Csapó Zoltán-Laszlip Gábor: *Újpesti sportkrónika I-II. Aposztróf Kiadó, Budapest, 2020–2021. 552 p. és 555 p.*

Az egyik legsikeresebb magyar sportklub, az 1885-ben alapított Újpesti Torna Egylet (UTE) 1950-től 1991-ig íródott, ún. Dózsa-korszakát mutatja be a háromkötetesre tervezett sorozat. Az UTE négy évtizeden keresztül – a Belügyminisztérium fennhatósága alatt – szerepelt Dózsa SE, Budapesti Dózsa, majd 1957-től Újpesti Dózsa néven. A tavaly megjelent első kötet (*A Dózsa SE születésétől az Újpesti Dózsa első aranykoráig*) az 1950 és 1964 közötti, az idén kiadott második (*Az európai elitben*) pedig az 1965 és 1976 közötti időszakot elemzi.

A szerzők a teljességre törekedtek, így nem meglepő, ha a kiadvány még a legnagyobb sporttörténeti munkákhoz képest is kiemelkedő részletességgel tárja fel a lilá-fehér egyesület múltját, eredményeit. A kötetek évenkénti szakaszokban dolgozzák fel az eseményeket, korabeli újságcikkek és interjúk segítségével vázolják fel az

adott időszakok és a klub sportpolitikai hátterét, elhelyezve az egyesületet a magyar és a nemzetközi sportéletben, valamint a helytörténetben. A sportpályákon történeteket havi bontásban láthatjuk. Adatbankszerűen kapunk képet a hazánk színeiben legnagyobb nemzetközi eredményeket elért versenyzőkről, valamint a magyar bajnokságok és kupák újpesti győzteseiről. Több száz „Dózsa” sportoló eredményeiről olvashatunk az atlétáktól a motorversenyzőkön át, a focistákig, vagy a tekézőkig. Ki nyerte a Dózsa színeiben az első bajnoki aranyérmet? Milyen szerepe volt Kádár Jánosnak az újpesti sportban? Hogyan szerezték vissza az újpesti forradalmárok egy időre a klub eredeti nevét? Hogyan születtek az újpesti olimpiai címek? Ezekről és még sok másról is szól ez a hiánypótló sorozat. A kötetek az Aposztróf Kiadó gondozásában jelentek meg, a harmadik rész jövőre kerül a könyvesboltok polcaira.

Elődtelepülések kulturális élete

•••• Grób-Gönczi Mónika

Széman Richárd: *Műkedvelők vademecuma avagy játék és játékonyság. Kertvárosi Helytörténeti Füzetek 53., Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ, Budapest, 2020. 167 p.*

Tematikusan dolgozzák fel a Kertvárosi Helytörténeti Füzetek Budapest XVI. kerületének történetét. Csak névleg füzetek a sorozat kötetei, a feldolgozások egy-egy könyvet töltenek ki. A gazdagon illusztrált kötet a kerület elődtelepüléseinek műkedvelő, amatőr színházi tevékenységét, illetve ezek mozgatórugóját, a játékonyság célokát mutatja be. A szerző tollából 2018-ban megjelent *Nyári teátrum* című kötet egyfajta kiegészítéseként tekinthetünk a *Műkedvelők vademecumára*. Szerzőnk a kialakuló Rákosszentmihály, Mátyásföld és Cinkota-Sashalom kulturális életét veszi górcső alá, majd a települések Trianont követő, a második világháborúig tartó időszakát mutatja be a műkedvelő előadások perspektívájából. Külön fejezetben tárgyalja Szőke Sándor, a Nemzeti Színház színészenek áldásos tevékenységét az elődtelepüléseken.

Az író vademecumként, egyfajta útikalauzként mutatja be ezt a letűnt életformát. Találkozunk a könyvben portrékkal, előadások fotográfiaival, csoportképekkel, újságcikkekkel, hirdetésekkel, képeslapokkal, illusztrációkkal, színlapokkal, meghívókkal, iratokkal, könyvek címlapjaival, jegyzőkönyvekkel, naplóbejegyzésekkel, meghívókkal, szöveggel, kézzel írt versek fotóival. Ezeket az igen széles körből merített forrásokat megfelelő érzékkel válogatja össze ahhoz, hogy az olvasót a műkedvelő előadások képzeletbeli nézőterére kalauzolja. *Széman Richárd* ebben a kötetében is egyenrangúnak tekinti olvasóját önmagával, bevonja a téma értelmezési folyamatába azáltal, hogy meghagyja az olvasónak a mára luxusnak számító egyéni látásmód kialakítását, a szabadságot, hogy saját belátása szerint forgassa és értelmezze e kötet lapjain található információkat.

Emlékmúzeum és oktatóközpont

Árpádföld Tóth Ilonka Emlékháza

•••• Szilágyi Petra

Magánszemélyek kezdeményezésére 2013-ban létrejött a Tóth Ilonka Szülőháza Alapítvány, azzal a céllal, hogy *Tóth Ilonkának* és az 1956-os forradalom áldozatainak emléket állítson, és a szülőházat megőrizze az utókor számára. Az alapítvány javaslatára Budapest Főváros XVI. kerület Önkormányzata megvásárolta és felújította Tóth Ilonka szülőházát valamint létrehozott

rosi Bíróság esküdtszéki termének mását, ahol Tóth Ilonka pere is folyt. Oktató- és kiállítótermünk helyet ad rendhagyó történelem óráknak, megemlékezéseknek, időszaki kiállításoknak, az 1956-os forradalom és szabadságharc kapcsolatos konferenciáknak. A terem

falába épített installációk a forradalom eseményeit mutatják be. Emlékházunk ünnepélyes megnyitóját 2016. október 23-án az '56-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulóján volt, mely egyben Tóth Ilonka születésnapja – 1932. október 23-án született, az akkor még Cinkotához tartozó Árpádföldön. Vallását tekintve református volt, vallását gyakorolta, konfirmált.

Fotók: Tóth Ilonka Emlékház

egy 1956-os emlékmúzeumot és oktatóközpontot. A Tóth Ilonka Emlékház, mely Árpádföldön az Állás utca 56. szám alatt található 2016. évtől a Kertvárosi Helytörténeti és Emlékezet Központ egyik telephelye.

A felújított és korabeli bútorokkal berendezett szülőház mellett a ház kertjében, de a föld alá rejtve alakítottak ki egy oktató- és kiállítótermet valamint a Fővá-

Az emlékház nappalija

Családjának anyai ága a trianoni döntés után Székelykeresztúrról költözött át a mai Magyarország területére. Édesanyja és édesapja, *Tóth Ferenc* házassága csupán Ilonka két-éves koráig tartott, ezután édesanyjával elköltözött a szülői házból Budára, ahol anyai nagyszüleivel élt.

Az oktató és kiállítóteremben időszaki kiállításokat is tervezünk, többek között 2019-ben itt volt látható Életmódtörténeti kiállítás az ötvenes évekről korabeli tárgyakkal, zászlókkal, fényképekkel, plakátokkal, berendezett fotó laborral, vagy egy

Tóth Ilonka szülőháza – ma emlékház

másik kiállítás *Oláh Károly* sashalmi fotóriporter 1956-os képeivel. A Tóth Ilonka Ház ad teret minden évben a forradalomra való megemlékezéseknek, a Kommunizmus Áldozatainak Emléknappjának, 56-os filmvetítéseknek, rendhagyó történelem óráknak.

2019 októberében a Terror Háza Múzeum díjmentesen rendelkezésünkre bocsátotta az Egy akaraton 1956—2016 című kiállítását, mely VR (virtuális valóság) szemüvegek segítségével mutatta be a kiállítás anyagát, a forradalom és a szabadságharc pillanatait. A kiállítás szervezésé-

A Fővárosi Bíróság esküdtszéki termének rekonstrukciója

vel célunk volt, hogy az iskolás korosztály (általános iskola felső tagozata, középiskolások) érdeklődését ezzel az új technológiával keltsük fel a téma iránt. Látogatói nem csupán a kiállítás szemléltetői voltak, hanem az események részeseinek is érezhették magukat.

'56-os „kiállítás” VR szemüvegekkel